

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף ס

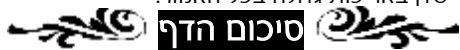
עד סוף פרק "הזהב"

בשיאר בדברי הגמ' במעשה של העבד שבא לפני רבא, שמדובר בעבד כנעני מחמת שלא היה נוהג עבד עברי באותם הימים לאחר חורבן הבית. כל הבעיה להעמיד בעבד עברי משום שהיה כבר לאחר החורבן, אולם מחמת לא ילבש לא נזכר ברש"י שום בעיה.

עוד הקשה השרידי אש, אף בעבד כנעני יש בעיה של לא ילבש, שהרי הוקש למצוות לאשה, ובאשה נוהג אף לא ילבש, ואף בהזרה על כל תקף מזהרה העבד, אף שלא נוהג באשה מחמת שאינה בהשחתת הזקן אולם עבד שיש לו זקן מזהרה אל כל תקף, וא"כ אף יש בו לאו של לא ילבש, וא"כ מוכח שאין איסור לצבוע שערות. *(מכאן זה האריך לתמוה על דעת הרמב"ם בנושא הנזכר. ואכ"מ"ל)*

ותמה מאוד להתיר לצבוע את הזקן ומדוע אין כאן איסור לא ילבש. ותמה על דעת הראב"ד בשיטתו שהעמיד את הסוגיא בעבד עברי הרי יש איסור של לא ילבש.

וכתב השרידי אש, ובע"כ צ"ל שאין כאן איסור משום לא ילבש כיון שעשה כן לא לשם יפוי וקישוט, אלא בשביל תועלת מעשית שלא ימאנו לשוכרו מחמת זקנותו, ולפיכך אין כאן איסור לא ילבש אלא איסור הונאה, כמבואר במשנה דאין מפרכסין. והוכיח עוד מכמה סוגיות שאין איסור לא ילבש כאשר הדבר לא נעשה לצורך נוי, אלא מחמת צער ותועלת. וכך מכריע למעשה לאורך כל תשובתו לאחר שדן באריכות גדולה בכל האמור.

סיכום הדף

נושא היום: אונאה בעירוב פירות, יין ושמרים. בין הסוחרים.

אין לערב פירות בפירות משני שדות וכד', אפילו שהפירות הם חדשים ובדאי שאין לערב חדשים בישינים. *(ישנים בחדשים נחלקו רש"י והרא"ש)*. הביאה הגמ' ברייתא, אין מערבין חדש ביין ובדאי אם החדש נמכר יותר בזול *(ארבע סאה בסלע)*, והיין נמכר יותר ביקר *(שלוש סאה לסלע)*. **אף אם החדש נמכר יותר יקר**, כיון שעומד לזמן מרובה, בכו"ז לא יערב היות והקונה אינו מעוניין ליישן אלא לשימוש מיידי שבתבואה ישנה יכול להוציא יותר קמח.

בין התירו לערב קשה ברך, מפני שהיין החזק משיבא את היין החלש. **אמר ר"א**, ממה שנכתב בלשון המשנה דין זה בלשון "באמת אמרו", **בהכרח** דין זה נפסק להלכה. **ואמר ר"ג** שמותר לערב את היין החזק דווקא בזמן שעושין גיתות, היינו זמן יצירת היין, אולם איסור לערב לאחר זמן היות ומקלקל את היין.

מה שנהגו המוכרים לערב אף שלא בזמן יצירת היין, **לר"פ** הקונים יודעים ומחלים. **לרב אחא בריה דרב איקא**, כשיטת רב אחא שדבר שניתן לחוש בטעמו לא אסורו, היות והלוקח יכול להבחין בטעם.

אין מערבין את שמרי היין בתוך היין, **וביארה הגמ'** היינו שאין מערבין שמרים של יין אחר או מחבית אחרת שנפתחה אמש וכד'. **אולם נותן ללוקח** את שמרו היינו מאותה חבית שקנה את היין מקבל אף את שמרו.

מי שמתערב לו מים ביין, לא ימכרו בתנות אא"כ הודיע ללוקח. **ולתגר** *(הסוחר שקונה ומוכר לאחרים)* אסור למכור יין שמוערב בו יין, אפילו אם יודיע לו, כיון שיש חשש שירמא את הלוקחות. **רבא** הוסיף מים ליין והחזיר לחנות, **שאל אביי** מדברי המשנה, **ביאר לו רבא**, היות והוסיף הרבה מים וברור הטעם אין כאן חשש כיון שהדבר ניכר לעין כל. **ולנתחשו** שמא המוכר יוסיף עוד יין עד שלא יורגש המים, **כי אם נתחשו**, אין סוף לחשישות עד שנאסור למכור מים לסוחרים שמא יערבו אותם ביין.

במקום שנהגו להוסיף מים לתוך היין, מותר להוסיף כמהג המקום אם חצי שלישי או רבע, **אך אמר ר"ה** הוספת המים מותרת רק בזמן עשיית היין ולא בשלב יותר מאוחר. **מותר לסוחר** לקחת תבואה או יין ממקומות שונים ולצבור במחסנו, בלבד שלא יתכונן לערבם.

לדעת רבי יהודה, אסור למכור לחלק קליות ואגוזים לקטנים הבאים לרכוש אצלו, היות ומרגיל אותם לבא דווקא אליו ואין כאן תחרות הוגנת. **לדעת חכמים**, מותר כיון שטוען לשאר המוכרים תחלקו אף אתם.

לדעת רבי יהודה, לא ימכור יותר בזול מהשער כיון שאין כאן תחרות הוגנת. **לדעת חכמים**, זכור לטוב כיון שמוריד את המחירים לטובת הכלל.

לדעת אבא שאול, לא יברור פסולת גריסי כיון שעל ידי כך מעלה את המחיר מערכם האמיתי. **לדעת חכמים** מותר, **כשיטת רבי אחא** שבדבר הניכר לעין אין חשש, ועוד שטוב ללוקח לרכוש דבר נקי. **אבל מודים חכמים** שאין לו לנקות רק את השכבה העליונה ולהשאיר פסולת למטה משום שגונב את העין.

עבד כנעני, בהמה, וכלים אסור לעשותם יותר יפים לצורך מכירתם כיון שהלוקח יסבור שערכם רב יותר מהאמת. **למדנו בברייתא**, לא זוקפים את שער הבהמה, **בבל ביארו** שנותנים לה לשתות מי סובין. **זעירי ביאר בשם ר"ב**, שעושים כך ע"י מסרק מיוחד. **אין מנפחים** את קרבי הבהמה שיראו יותר גדולים. **אין משרים** את הבשר במים להראות שהוא שמן.

ביארה הגמ' שבכלים חדשים מותר לייפותם **ולכך התירו** האמוראים לעשות פעולת שיקרבו את המכירה, כיון שערך החפץ בין כך גבוה ואין כאן אונאה. **אולם בכלי ישן** אסור לייפותו לצורך המכירה כיון שהלוקח מתאנה.

לנבי יפוי של עבד כנעני, עבד כנעני זקן צבע את שער בשחור ובא לרבא כדי שיקנה אותו, **אומר רבא** "היו נענים בני ביתך" טוב לפי הפרס עניי ישראל שיימשו אותו. **ובא לרב פפא בר שמואל** שרכש אותו. ביקש רב פפא שיביא לו מים, הלך העבד והוריד את הצבע משערו ואמר לר"פ זקן אני מאביך ואין לך לבקש ממני מים, **אמר ר"פ** "צדיק מצרה נחלץ ויבא אחר תחתיו".

מזן עלך פרק הזהב

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

חומר איסור אונאת דברים

לסיכום הדפים האחרונים ננסה ללבן מעט את חומר איסור אונאת דברים. אמרה התורה "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ד' אלוקיכם" *(ויקרא כה, יז)*.

למדו בגמ' שמכאן למדו איסור אונאת דברים, הכולל איסור צער למוכר, איסור לצער חברו בהזכרת עברו. איסור הלבנת פני חברו. זהירות בכבוד אשתו. ועוד. ברבנו בחיי ובספורנו, למדו מאיסור אונאת דברים, שאין לתת עצה שאינה הוגנת שבכך מצער את חברו. אמנם יש למדו איסור זה מאיסור לפני עור לא תתן מכשול, אך הם ייסדו איסור זה אף משורש איסור אונאת דברים, וז"ל רבנו בחיי, ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך, זו אונאת דברים שלא יקניט את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, וכו', והביא את דברי הגמ' שהקב"ה נפרע מהמאנה, והטעם לפי שהמתאנה מצטער ביותר ומחליש דעתו ולבו נכנע על צרתו ומתפלל מתוך גדלת לבו בכוונה נשמע.

הסמ"ג *(ל"ח קשא)* הביא את דברי הגמ' לפנינו, בשלשה דברים גדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון זה בממונו וזה בגופו וזה לא נאמר בו ויראת וזה נאמר בו ויראת. ומוסיף הסמ"ג, וכל הצועק מאונאת דברים נענה מיד שנאמר כי אני ד'. וזכר זה למדנו מדברי הרמב"ם *(מכירה יד, יח)*.

הרמב"ם בפירוש המשנה *(כאן)* ביאר והאריך להביא כמה דוגמאות בענין אונאת דברים, דע כי אונאת דברים בא עליו מקרה מיוחד, והוא מה שנאמר "לא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך", והחמיר בה יותר מאונאת ממון כחו שאתה רואה שהזהיר והפחיד עליו, ועוד כי האדם יכול לעשות תחבולה בה, וזה בענין שיעמוד על הממכר ויאמר שרוצה לקחתו ולא יקחהו ויאמר אין רצוני לקנות, או ישאל לאיש שאינו חכם באלה מן החכמות שיפרש לו כדי לביישו ויאמר הייתי סבור שאתה חכם, או יספר ספורים שיש בהם דופי וחרפה לחברו ויאמר לא נתכוונתי לשם שאתם שושיבים, על זה נאמר "ויראת מאלוקיך" שהוא יודע כוונתך ומה שחשבת בלבך, וזהו טעם מה שאמרו ז"ל כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלוקיך, וכן תמצא בתורה בכל מקום שנאמר "ויראת" הוא דבר שאין דיני בני אדם יכולין לדון עליו. וכענין הדברים כתב הרמב"ם בספר המצוות *(רנא)* ושם הביא את הדוגמאות שהביאו במשנה ובגמ'.

בשורש העיון הנזכר כתב החינוך *(שלה)*, לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הברכה מצויה בעולם וקשה המחלוקת, כמה קלות וכמה תקלות תלויות בו. והוסיף בהמשך דבריו, וראוי להזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהי נשמע חירוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות, והרבה מבני אדם יקפידו עליהן יותר מן הממון, וכמו שאמרו זכרונם לברכה גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת דברים הוא אומר "ויראת מאלוקיך וגו'", וכו', כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב. וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר.

איסור צביעת שער לאיש

בדברי המשנה "אין מפרכסין את האדם", ביאר רש"י *(ד"ה לא)* עבד כנעני העומד לימכר. היינו, המשנה עוסקת באיסור אונאה במקח, ע"ז ביאר רש"י שאין לייפות את העבד משום שיש כאן אונאה במקח.

בהמשך דברי הש"ס, מבואר שהיה עבד שצבע שערותיו ובא לפני רבא שיקנה אותו וכו', ביאר רש"י *(ד"ה צבעיה)* שסיבת צביעת השערות הייתה כדי שיראה בחור. וביאר רש"י *(ד"ה זיבגן)* שהיה עבד כנעני כיון שעבד עברי לא נוהג אחר החורבן.

לומד היעב"ץ הגהותיו לש"ס *(על דברי רש"י במשנה)* שרש"י שהעמיד בעבד כנעני, עליו נאמר שיש איסור מצד אונאה. אבל בעבד עברי שאין גופו קנוי לאדון, ויש בו מצווה לפרנסו מותר לו לצבוע שערו כדי שיראה יותר טוב כדי שיקבלוהו לעבודה. והמש"ך היעב"ץ לבאר שמותר לפרנס וליופות את הבת לקדשה להגון לה כדי שתמצא חן בעיניו ואפילו היא כפורה. אמנם זה דווקא אם היא כעורה גרידא, אך אם יש בה מום מן המומים כפוסלים בנשים וע"י הייפוי מסתיר את המום אין אונאה גדולה מזו.

מאיך בשו"ת שואל ומשיב *(קמא ח"א, רי)* ביאר את הענין לאיך גיסא, מדוע שאלו בגמ', "פירכוס דאדם מאי היא", הרי הנידון ברור באדם המעוניין להתקבל לעבודה ומחמת כך רוצה לעשות לעצמו מראה צעיר, בהכרח אומר השואל ומשיב, זה אינו כיון שהדבר אסור משום "לא ילבש", שאסור לאדם לצבוע שערות לבנות בשחורות וכו', ולכן תמהו בגמ' מה הנידון בפירכוס אדם, עד שהביאו מעשה ממכירת עבד. וזה שרש"י ביאר במשנה את הנידון ביחס לעבד כנעני בלבד.

א"כ מבואר שלא למד כדברי היעב"ץ שנקט שרש"י העמיד בכנעני, שם יש איסור אונאה, אך בעבד עברי מותר, אלא לאיך גיסא רש"י לא יכל להעמיד בישראל משום שיש בו איסור לא ילבש.

שואל השרידי אש *(ח"ב מא)* לכאור' מוכח כדברי היעב"ץ מהמשך דברי רש"י,